

М. М. Клименюк,

*д. е. н., професор, зав. кафедри менеджменту та міжнародних економічних відносин,
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, м. Київ*

С. І. Бай,

д. е. н., професор, зав. кафедри менеджменту,

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

А. М. Безус,

к. т. н., доцент, доцент кафедри менеджменту,

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

ДО ПИТАННЯ ВИБОРУ НАПРЯМУ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ

M. Klimenyuk,

*Doctor of Economics, Professor, Head of Department of Management and International Economic Relations,
V. Vernadsky Tavria National University, Kyiv*

S. Bay,

*Doctor of Economics, Professor, Head of Department of Management,
Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv*

A. Bezus,

*Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of Management Department
of Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv*

TO THE PROBLEM OF CHOOSING THE MANAGEMENT THEORY DEVELOPMENT DIRECTION

Об'єкту управління властива невизначеність поведінки на шляху до досягнення мети організації. Задачею органу управління є розробка та видача об'єкту таких управлінських рішень, які дозволять ліквідувати цю невизначеність.

Для визначення невідомих змінних у статті запропонована модель простору управління, що дозволяє представити повну множину задач управління організацією.

Object management behavior inherent uncertainties in achieving goals of the organization. Task management body is the development and delivery of property management solutions that will eliminate this uncertainty.

To determine the unknown variables in the article the construction management model that space can provide a complete set of management tasks organization.

Ключові слова: менеджмент, процес управління, розвиток теорії менеджменту, невизначеність об'єкту управління, задачі управління.

Key words: management, process management, development management theory, the uncertainty of property management, task management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У науковій літературі представлено багато шкіл та підходів щодо розвитку теорії менеджменту [1]. Вклад кожного підходу в теорію менеджменту може оцінюватися за різними ознаками. Відомий вчений Харолд Кунтц назвав ці підходи джунглями менеджменту. Розуміючи корисність кожного підходу, однак, залишається питання порівнювання їх з точки зору використання в практичній діяльності організації та очікуваного ефекту [2]. Нині в літературі не існує загальноприйнятого критерію оцінювання рівня кожної школи чи підходу. В зв'язку із цим обґрунтування критерію має важливе значення для подальшого розвитку теорії менеджменту [2]. Прийняття критерію, в свою чергу, представляє певний крок обґрунтування напрямку розвитку теорії менеджменту.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед описаних у літературі наукових підходів до розвитку теорії менеджменту можуть бути названі: школа наукового управління, адміністративна школа, школа людських відносин, кількісна школа [3, с. 20], класичний підхід, системний підхід, ситуаційний підхід (contingency) [1, с. 61], креативне управління, доказовий менеджмент [4]. Відсутність загальноприйнятого критерію оцінювання рівня кожної школи чи підходу, в певній мірі, гальмує подальший розвиток теорії менеджменту [5]. Необхідно усвідомлювати певну обмеженість використання існуючих підходів в теорії менеджменту. Певний інтерес може представляти аналіз з позиції концепції "залежності від попереднього шляху розвитку" (path dependence). Зокрема згідно з теорією

П.А. Девіда, явища і процеси, що є "неергодичними", і не можуть звільнитись від власного минулого, призводять до залежності від попереднього шляху розвитку [6]. Однак ці явища можуть характеризуватись як універсальними закономірностями соціально-економічного розвитку, так і специфічними формами їх прояву. Зокрема це: взаємозалежність єдиної системи взаємодоповнюючих елементів всередині технологічних комплексів і навичок працівників; зростання віддачі від масштабу використання існуючих технологій; створення інституційного мережевого ефекту розповсюдження управлінських та організаційних інновацій; довговічність та квазінезворотність первинної соціалізації та стабільності зростання позитивних системних зрушень.

При конкуренції різних управлінських технологій, ті з них отримують перевагу, які здатні забезпечити більш швидке зростання корисності та ефективності функціонування керованого об'єкта. Як приклад ефективного використання недосконалих, але "розумних" підходів Нобелівський лауреат Дж. Стігліц наводив китайський досвід значного економічного зростання. При цьому деякі "перехідні інститути" стають більш ефективними, ніж "найкращі", впродовж визначеного довготривалого періоду. Внаслідок дії окремих історичних та інституційних факторів можливим є еволюційний відбір у подальшому технологій, ефективність яких не є доведеною, незважаючи на те, що можуть існувати й інші, більш корисні, з точки зору вигоди, альтернативи [7].

Не дивлячись на значну кількість підходів та наукових шкіл, слід відмітити, що теоретичних положень, які могли б використовуватись менеджерами-практиками як інструментарій для впливу на об'єкт з метою обмеження невизначеності його поведінки та досягнення мети організації, недостатньо [4, с. 8].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є визначення основної місії теорії менеджменту в системі "суб'єкт-об'єктних" взаємовідносин та обґрунтування подальших шляхів розвитку теорії менеджменту.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На запитання про місце сучасного менеджменту дослідники однозвучно, прямо або побічно, відносять його до синтезу науки, мистецтва й досвіду. Це — безперечно, але головне питання в тому, скільки в ньому науки, а скільки мистецтва й що є провідною ланкою — теорія або практика. Мистецтво, а конкретніше, інтуїція, емоції, необхідні в менеджменті, коли важко або неможливо розробити оптимальні або, принаймні, обґрунтовані раціональні рішення, тобто коли процес прийняття рішень недостатньо формалізований, коли не вистачає даних, знань і методів. А оскільки реальний мир не може бути пізнаний до кінця, хоча б тому, що він розвивається, то й менеджменту призначене завжди містити частку мистецтва. Але тільки розумну частку, саме ту частку, яка визначається стохастичністю процесів, неможливістю передбачення їх розвитку, об'єктивною нестачею інформації. Проте зі зменшенням частки науки в менеджменті знижується й практична корисність його застосування.

Відсутність істотних теоретичних розробок у менеджменті в останні десятиріччя дають підстави говорити про кризу та необхідність пошуку нових напрямів його розвитку.

Будь-яка система не може ефективно функціонувати та розвиватись без постійно діючого процесу управління. Кожна система має певну мету. Вона складається з двох підсистем: об'єкта та органа управління.

Об'єкт володіє виробничим потенціалом, який, як правило, є достатнім для досягнення мети організації.

Але для його ефективного використання має бути подолана невизначеність поведінки об'єкта, без ліквідації якої неможливе раціональне функціонування системи та суттєве підвищення її економічної ефективності. Властивістю органа управління є наявність потенціалу щодо переробки інформації та розв'язання задач управління. Саме ця властивість призначена для ліквідації невизначеності функціонування об'єкта.

Якщо організацію розглядати як складну систему управління з метою ліквідації невизначеності поведінки об'єкта доцільно відмітити наступні характеристики та вимоги [4]:

1) організація (система управління) створюється й функціонує задля досягнення цілі;

2) на цьому шляху поведінці організації притаманна невизначеність, яку необхідно ліквідувати задля досягнення визначеної мети;

3) ліквідація цієї невизначеності може бути досягнута рішенням задач управління й знаходженням значень невідомих змінних, що визначають цілеспрямовану поведінку організації;

4) в зв'язку з тим, що мова йде про досягнення мети усєї організації, а не окремої її частини, необхідно виявити повний комплекс (множину) задач управління організації;

5) для отримання повної множини задач управління, вирішення яких спрямовано на ліквідацію невизначеності, потрібен метод визначення повного переліку задач організації.

Метод визначення множини задач управління є важливою умовою ліквідації невизначеності і вибору раціонального шляху досягнення системою її головної мети.

Повільне розв'язання задач ліквідації чи суттєвого зменшення невизначеності об'єкта на шляху до досягнення поставленої мети певною мірою пов'язане з низкою причин суб'єктивно-об'єктивного характеру:

— недостатність володіння основами ключових управлінських технологій;

— відсутність у керівників необхідних економічних знань для здійснення ефективного менеджменту в умовах невизначеності на окремих етапах управлінського циклу;

— недостатня вмотивованість ініціативних працівників і керівників різних рівнів щодо налаштованості на безперервність розвитку та відсутність потреби у перманентному підвищенні кваліфікації;

— відокремленість корпоративної культури від актуальності змін пріоритетів у діяльності організації за умов невизначеності та ризику.

Спроби трансплантації техніко-технологічних та інституційних схем поведінки суб'єктів підприємництва виявляються марними при ігноруванні нормативно-правової бази та ментальних особливостей України. Це стосується і рівня сприйняття запропонованих теорією моделей ефективного управління підприємством. Для підприємства процеси індоктринації зовнішніх ініціатив завжди будуть амбівалентними щодо успішності. Коли пропонується певна модель соціалізації, то її споживачу слід виходити з того, що здебільшого вони не завжди будуть передбачати тільки позитив. Формування адекватної моделі управління підприємством можливе через найефективніше використання внутрішніх ресурсів забезпечення розвитку, захист суспільних інтересів у пріоритетних сферах діяльності, в якій каталізатором економічного розвитку можуть бути така система пріоритетів менеджменту, що спіралася б на наявні "випереджаючі конкурентні переваги" та сприяла побудові та розвитку і терміновим проведенням реформування підприємств і економіки загалом. У підтвердження часом теоретичних розробках М. Портера щодо питань управління розвитком головний наголос робиться на

використанні національних переваг для завоювання зовнішніх ринків, тісному зв'язку здатності до змін, конкурентних переваг із рівнем використання місцевих умов [8].

Виходячи із відмічених вище властивостей об'єкта управління за основний критерій оцінювання теорії менеджменту приймаємо ступінь ліквідації невизначеності поведінки об'єкта, який ця теорія може забезпечити. Припустимо, деякий об'єкт для досягнення своєї мети має подолати певну невизначеність. Нехай ця невизначеність полягає у тому, що існує множина невідомих величин (змінних), без знаходження яких об'єкт не може рухатись в напрямі досягнення мети. Аналіз сучасної теорії менеджменту за цією ознакою дозволяє дійти висновку щодо обмежених можливостей теорії у напрямі ліквідації невизначеності об'єкта. Низький ступінь зменшення невизначеності поведінки об'єкта є ознакою актуальності подальшого розвитку теорії.

Невідомі величини, що характеризують невизначеність певної частини об'єкта за певний період, згрупуємо у відповідні підмножини.

Кожну з цих підмножин назвемо задачею управління.

Задача призначена для знаходження відповідних невідомих змінних з метою ліквідації невизначеності цієї частини об'єкта. Таким чином, для опису невизначеності як кожної частини, так і всього об'єкта в цілому необхідно представити повну множину (перелік) задач управління організацією.

Для того, щоб повністю описати невизначеність об'єкта кожна задача має відображати ознаки керованого процесу, виробничого підрозділу, де він протікає, фази управління та відповідного періоду.

Позначимо задачу управління $Sk_l p t$ як сукупність невідомих величин щодо результатів протікання процесу k у виробничому підрозділі l відповідно до фази p процесу управління за період t . Кожна задача управління $Sk_l p t$ — одинична чарунка простору управління, місце якої визначається конкретними координатами по кожній з осей. Осями координат є виробничий процес k , підрозділ організації l , фаза управління p та період часу t .

Повна сукупність задач представляє чотирьохвимірний дискретний простір системи управління організацією, модель якого має вид [4]:

$$S = \{k \in (1, 2, \dots, K); l \in (1, 2, \dots, L); p \in (1, 2, \dots, P); t \in (1, 2, \dots, T)\},$$

де k, l, p, t — осі координат простору управління;
 K, L, P, T — найбільші значення координат за відповідними осями.

Декомпозиція системи управління за чотирма ознаками дає можливість виявити множину задач системи управління організацією, кількість яких дорівнює $M(S) = K \times L \times P \times T$.

Кожній задачі властива своя невизначеність. Її подолання потребує формування із універсальної множини невідомих змінних підмножин для кожної задачі.

Розв'язання задач означає знаходження невідомих величин та дає можливість органу управління передати їх значення об'єкту і, таким чином, зменшити, або навіть, для певних виробничих підрозділів організації та періодів часу, ліквідувати невизначеність його поведінки, що є необхідною умовою досягнення поставленої мети.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На основі аналізу "суб'єкт-об'єктних" взаємовідносин визначені їх основні властивості. Властивістю об'єкта управління є невизначеність його поведінки, яка є перешкодою на шляху до досягнення мети організації. В зв'язку із цим, для оцінювання рівня теорії менеджменту запропонований критерій спроможності

органу управління зменшувати невизначеність поведінки об'єкта. Невизначеність представлена як множина невідомих змінних. Для упорядкування цієї множини запропонована її класифікація шляхом розподілу системи управління на задачі управління, кожна з яких містить сукупність невідомих величин. Розв'язання задач спрямоване на ліквідацію чи суттєве зменшення невизначеності об'єкта на шляху до досягнення поставленої мети.

Подальші дослідження, після побудови моделі простору управління організацією та формування переліку задач управління, доцільно спрямувати на обґрунтування універсального методичного підходу та розробку алгоритму визначення переліку (множини) невідомих змінних для кожної задачі. Це, в свою чергу, є основою постановки та розв'язання всієї множини задач управління організацією, а отже, ліквідації невизначеності поведінки об'єкта.

Література:

1. Laurie J. Mullins. Management and Organisational Behaviour. — London: Pitman Publishing, 2016. — 680 p.
2. Безус П.І. Фактори впливу на формування та реалізацію інноваційної стратегії підприємства / П.І. Безус, А.М. Безус // Науковий вісник. Сер. "Економіка". Вип. 1. — 2014. — К.: ВПЦ АМУ, 2014. — С. 61—69.
3. Кредисов А.И. История учений менеджмента. — К.: ВИРА-Р, 2000. — 336 с.
4. Клименюк Н.Н. Доказательный менеджмент: введение в теорию [Текст]: монография / Н.Н. Клименюк, А.Н. Безус. — К.: АМУ, 2015. — 272 с.
5. Безус А.М. Стратегії економічного розвитку виробничих підприємств / А.М. Безус, П.І. Безус // Вісник КНУТД. — 2016. — №2 (97). — С. 80—86.
6. David P.A. Path Dependens, its critics, and the quest for historical economics. Stanford, CA: Economics Department / Working Paper № 00-011, 2000.
7. Stiglitz J. Whither Reform? Ten Years of the Transition. World Bank. Annual Bank Conference on Development Economics, Washington, D.C., April 28—30, 1999.
8. Arthur W.B. Competing Technologies, Increasing Returns, And Lock-in by Historical Events // The Economic Journal. — Mar. — 1989. — Vol. 99. — P. 394—397.

References:

1. Laurie, J. Mullins (2016), Management and Organisational Behaviour. Pitman Publishing, London, UK.
2. Bezus, P.I. and Bezus, A.M. (2014), "Factors influencing the formation and implementation of innovative business strategy", Naukovyj visnyk. Seriya "Ekonomika": Zbirnyk naukovykh prats' naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv, vol. 1, pp. 61—69.
3. Credisov, A.I. (2000), Ystoryia uchenyj menedzhmenta [History of management exercises], VIRA-R, Kyiv, Ukraine.
4. Klimenyuk, N.N. and Bezus, A.M. (2015), Doka-zatel'nyj menedzhment: vvedenie v teoriju [Evidence-based management: an introduction to theory], AMU, Kyiv, Ukraine.
5. Bezus, A.M. and Bezus, P.I. (2016), "Economic development strategies for industrial enterprises", Visnyk KNUVD, vol. 2 (97), pp. 80—86.
6. David, P.A. (2000), "Path Dependens, its critics, and the quest for historical economics", Stanford, CA: Economics Department / Working Paper, vol. 00-011, pp. 52—59.
7. Stiglitz, J. (1999), "Whither Reform? Ten Years of the Transition", World Bank. Annual Bank Conference on Development Economics, D.C., Washington, pp. 28—30.
8. Arthur, W.B. (1989), "Competing Technologies, Increasing Returns, And Lock-in by Historical Events", The Economic Journal, vol. 99, pp. 394—397.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2017 р.